

AANBEVELINGEN VOOR DE
INHOUD VAN HET HELP-RAPPORT
VAN HET VOORONTWERPPLAN
RUILVERKAVELING BAARDERADEEL

23 oktober 1989

Directeur Landinrichtingsdienst,
dr. N. Slot,
Rijkskantorengedouw "Westraven",
Postbus 20021
3502 LA UTRECHT

ons kenmerk
U906-89/Bu/ao/174-86

onderwerp
Aanbevelingen HELP-rapport
ruilverkaveling Baarderadeel

Utrecht,
23 oktober 1989

Zoals bekend, is de Commissie voor de milieu-effectrapportage in de gelegenheid gesteld de evaluatierapporten van een aantal landinrichtingsprojecten inhoudelijk te bezien in het licht van de criteria die daarvoor in het kader van de m.e.r. gelden. De directeur Natuur, Milieu en Faunabeheer van het Ministerie van Landbouw en Visserij geeft in zijn brief van 28 januari 1987 aan de Commissie voor de milieu-effectrapportage aan, dat de Commissie voor de toetsing van HELP-rapporten, die in een beginfase verkeren, vooraf een toetsingskader op kan stellen. Dit toetsingskader is vergelijkbaar met een advies voor richtlijnen voor de inhoud van een milieu-effectrapport van de Commissie.

Op basis van het schetsontwerp en de deeladviezen is door een werkgroep van de Commissie, onder mijn voorzitterschap, een toetsingskader voor het evaluatierapport van het voorontwerp-plan ruilverkaveling Baarderadeel opgesteld. Het concept van deze aanbevelingen voor de inhoud van het HELP-rapport is met Uw dienst besproken op 30 mei 1988. Daarbij werd afgesproken met het uitbrengen van de aanbevelingen te wachten op de resultaten van de toetsing van het HELP-rapport ruilverkaveling Rossum-Oost door de Commissie voor de m.e.r., omdat deze mogelijk van invloed zouden kunnen zijn op de inhoud van de aanbevelingen Baarderadeel. De toetsing van het HELP-rapport Rossum-Oost is inmiddels vrijwel afgerond. Op 11 september 1989 is nogmaals met Uw dienst gesproken over de concept-aanbevelingen voor Baarderadeel, mede naar aanleiding van de resultaten van de toetsing van het HELP-rapport Rossum-Oost.

Hierbij bied ik U de aanbevelingen voor de inhoud van het HELP-rapport Baarderadeel aan. Voor de inhoud van de aanbevelingen verwijs ik naar de samenvatting.

Voor de volgende punten wil ik graag Uw speciale aandacht vragen:

1. De Commissie beoogt met dit advies aan te geven op welke wijze een evaluatie van de gevolgen voor natuur, milieu en landschap van de in het voorontwerp-plan aangeduide maatregelen plaats kan vinden. Zij heeft daarbij een landschapsoecologische benadering voor ogen, hetgeen betekent dat op elk schaalniveau de juiste indicatoren worden beschreven, zonder dat daarbij een uitputtende beschrijving van waarden van natuur, milieu en landschap hoeft te worden gegeven.
2. De Commissie is van mening dat het ruilverkavelingsgebied als een belangrijk weidevogelgebied moet worden beschouwd, hetgeen ook uit het structuurschema Natuur- en Landschapsbehoud blijkt. Dit betekent dat bij de planvorming alle mogelijke aandacht gegeven moet worden aan de mogelijkheden om de waarde van het gebied in dit opzicht te behouden of zelfs te versterken. Omdat het meest gunstigste biotooptype van weidevogels onder andere bestaat uit natte schrale graslanden en deze op zichzelf weer een belangrijke natuurwaarde bezitten, zal de evaluatie van de voorgenomen activiteit en alternatieven niet alleen gericht moeten zijn op de effecten op weidevogels, maar ook op de voor deze groep belangrijke componenten van landschapsoecologische systemen.
3. Bij het formuleren van richtlijnen voor het meest milieuvriendelijke alternatief heeft de Commissie een aantal mogelijkheden aangedragen. De achtergrond daarvan is, dat het niet mogelijk is op voorhand een alternatief als het meest milieuvriendelijke aan te duiden. Als ondergrens moet naar het idee van de Commissie het behoud van de huidige natuur-, milieu- en landschapswaarden voorop staan, zoals beschreven in paragraaf 5.5.1 van deze aanbevelingen. De maximale ontwikkeling van potenties van natuur-, milieu- en landschap zou de bovengrens kunnen zijn. Dit laatste is echter niet als rederlijkerwijs in beschouwing te nemen alternatief aan te duiden, maar zal in het HELP-rapport de functie van referentiekader moeten vervullen en kan derhalve in globale termen aangeduid worden. Het alternatief, dat als het meest milieuvriendelijk kan worden aangemerkt, zal gezocht moeten worden tussen de aangegeven ondergrens en het referentiekader. Dit, als redelijkerwijs in beschouwing te nemen en uitvoerbaar, alternatief zal in het HELP-rapport voldoende diepgaand beschreven moeten worden.

Bij de toetsing van het evaluatierapport van het voorontwerp-plan ruilverkaveling Baarderadeel zal de Commissie van de opgestelde aanbevelingen gebruik maken.

Om bij de toetsing van de HELP-rapporten de werkwijze van de m.e.r.-procedure zoveel mogelijk te benaderen, zal de Commissie graag vernemen hoe U gebruik heeft gemaakt van dit advies.

Dr. H. Cohen,
voorzitter Commissie voor de
milieu-effectrapportage.

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
1. INLEIDING	1
2. SAMENVATTING VAN HET ADVIES	2
3. VORM EN PRESENTATIE	4
4. HET DOEL VAN DE GEPLANDE ACTIVITEIT	4
4.1 Beleidsuitgangspunten	4
4.2 Knelpunten	5
4.3 Doelstelling	5
5. DE VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN DE REDELIJKERWIJS IN BESCHOUWING TE NEMEN ALTERNATIEVEN	6
5.1 Algemeen	6
5.2 De voorgenomen activiteit	6
5.3 Het nul-alternatief	7
5.4 De in het landinrichtingsplan behandelde alternatieven	7
5.5 Meest milieuvriendelijke alternatief	8
5.5.1 Het alternatief waarbij zoveel mogelijk behoud van de huidige waarden wordt nagestreefd	8
5.5.2 Het alternatief met optimaal gebruik van de bestaande beleidsinstrumenten ten behoeve van de ontwikkeling van natuur, milieu en landschap	9
5.5.3 Optimale ontwikkeling van potenties van natuur, milieu en landschap	10
6. BESLUITVORMING	11
7. BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE ONTWIKKELING ERVAN ZONDER NIEUWE ACTIVITEIT	12
7.1 Ruilverkavelingsblok	12
7.2 Deelgebieden	13
7.3 Ecotopen	14
7.4 Slotopmerkingen	14
8. GEVOLGEN VOOR HET MILIEU VAN NIEUWE ACTIVITEITEN	15
8.1 Ruilverkavelingsblok	17
8.2 Deelgebieden	17
8.3 Ecotopen	18
8.4 Slotopmerkingen	18
9. VERGELIJKING VAN DE GEVOLGEN VOOR HET MILIEU	19
10. LEEMTEN IN KENNIS	19
11. SAMENVATTING VAN HET HELP-RAPPORT	20

BIJLAGEN

1. Brief van de Directeur Natuur, Milieu en Faunabeheer, Ministerie van Landbouw en Visserij, aan de Commissie voor de milieu-effectrapportage van 28 januari 1987.
2. Samenstelling van de werkgroep HELP-Rapport Baarderadeel.
3. Brief van de Minister van Landbouw en Visserij aan de Evaluatiecommissie Wet algemene bepalingen milieuhygiëne (ECW) van 28 juli 1986.
4. Notitie weidevogels "Baarderadeel"

1. INLEIDING

Door de provinciale inspectie van de Landinrichtingsdienst te Friesland is in juni 1984 een schetsontwerp uitgebracht voor de ruilverkaveling Baarderadeel en in september 1984 een daarop aansluitend evaluatierapport. Momenteel wordt een voorontwerp van een plan voor de ruilverkaveling voorbereid, dat voorzien zal worden van een evaluatierapport in het kader van de HELP-procedure.

De Minister van Landbouw en Visserij heeft in zijn brief van 28 januari 1987 (bijlage 1), een rol toebedeeld aan de Commissie voor de milieueffectrapportage (hierna de Commissie m.e.r.) bij de toetsing van de evaluatierapporten van bepaalde landinrichtingsprojecten. De ruilverkaveling Baarderadeel is één van de projecten. Een werkgroep van de Commissie m.e.r. (samenstelling bijlage 2) zal namens deze Commissie de toetsing voor de ruilverkaveling Baarderadeel uitvoeren. Met voorliggend advies geeft de Commissie aanbevelingen voor de inhoud van het HELP-rapport. De Commissie zal de feitelijke toetsing in een later stadium baseren op deze aanbevelingen.

De Commissie heeft er in dit advies rekening mee gehouden dat zij het op te stellen HELP-rapport inhoudelijk zal bezien in het licht van de criteria die daarvoor in het kader van de m.e.r. gelden. Dit is in overeenstemming met de wens van de directeur Natuur, Milieu en Faunabeheer van het Ministerie van Landbouw en Visserij, uitgesproken in zijn brief aan de Evaluatiecommissie Wet algemene bepalingen milieuhygiëne van 28 juli 1986 (bijlage 3). De volgende paragrafen van dit advies volgen om deze reden de richtlijnen voor de inhoud van een MER, die gegeven zijn in art. 41j van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne. Omwille van de overzichtelijkheid zijn de verschillende aanbevelingen voorzien van een nummer.

2. SAMENVATTING VAN HET ADVIES

De Commissie voor de milieu-effectrapportage heeft aanbevelingen opgesteld voor de inhoud van het evaluatierapport (HELP-rapport) behorend bij het voorontwerp-plan van de ruilverkaveling Baarderadeel.

Zij zal deze aanbevelingen in een later stadium gebruiken om het HELP-rapport "inhoudelijk te bezien in het licht van de criteria die daarvoor in het kader van de m.e.r. gelden". De toetsing van het HELP-rapport vloeit voort uit het verzoek dat de Commissie van de Minister van Landbouw en Visserij heeft gekregen (brief van 28 januari 1987, bijlage 1).

De Commissie heeft bij het opstellen van haar advies de richtlijnen voor de inhoud van een MER, gegeven in artikel 41j van de Wet algemene bepalingen milieuhygiëne, gevolgd. Hieronder volgt in de vorm van een aantal punten een samenvatting van het advies:

Vorm en presentatie (hfdst. 3)

Het HELP-rapport zal zodanig opgesteld moeten worden dat de gevolgen van de voorgenomen activiteit en eventuele alternatieven begrijpelijk zijn voor alle betrokken partijen.

Doel van de geplande activiteit (hfdst. 4)

Het HELP-rapport moet bevatten:

- een overzicht van het ruimtelijk beleid voor het gebied, zoals dat kan worden afgeleid uit nationale, provinciale en gemeentelijke plannen (par. 4.1);
- een overzicht van de knelpunten die het gebied belemmeren in zijn functioneren (par. 4.2);
- een aanduiding van het doel en belang van de voorgenomen activiteit, deze in relatie tot de beschreven beleidsuitgangspunten en knelpunten (par. 4.3).

De voorgenomen activiteit en de redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven (hfdst. 5)

Het HELP-rapport dient een duidelijk en compleet overzicht te geven van de maatregelen en voorzieningen, die in het kader van de voorgenomen activiteit dan wel alternatieven zullen worden genomen.

De te beschrijven alternatieven zijn:

- het nul-alternatief (par. 5.3);
- de in het landinrichtingsplan behandelde alternatieven (par. 5.4);
- het meest milieuvriendelijke alternatief (par. 5.5) moet een redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatief zijn. Dit alternatief bevindt zich ergens tussen twee uitersten, nl. het behoud van de huidige waarden versus de optimale ontwikkeling van de potenties van natuur, milieu en landschap. In het HELP-rapport moeten uitgewerkt worden:
 - het alternatief waarbij zoveel mogelijk behoud van de huidige situatie wordt nagestreefd (par. 5.5.1);
 - het alternatief met optimaal gebruik van de bestaande beleidsinstrumenten ten behoeve van de ontwikkeling voor natuur, milieu en landschap (par. 5.5.2);
 - als referentie dient een alternatief met een optimale ontwikkeling van potenties van natuur, milieu en landschap te worden uitgewerkt (par. 5.5.3).

Besluitvorming (hfdst. 6)

In het HELP-rapport moet worden vermeld voor welk besluit het HELP-rapport wordt opgesteld en welke overheidsinstantie dit besluit neemt en welke stappen en besluiten volgens welke procedure nog zullen moeten volgen om de ruilverkaveling uit te kunnen voeren.

Bestaande toestand van het milieu en de te verwachten ontwikkeling ervan zonder nieuwe activiteit (hfdst. 7)

Het HELP-rapport moet een beschrijving geven van de bestaande toestand van het milieu en van de ontwikkeling van het milieu, als de voorgenomen activiteit niet zal plaatsvinden. Deze beschrijving kan plaatsvinden op drie niveau's, te weten het ruilverkavelingsblok als geheel (par. 7.1), de deelgebieden (par. 7.2) en de ecotopen (par. 7.3).

Voor elk schaalniveau moeten de voor dat niveau kenmerkende eigenschappen worden beschreven.

Voor de beschrijving van het milieu moet zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van gegevens die voldoende nauwkeurig zijn om de gevolgen van de activiteit en alternatieven te kunnen beschrijven.

Gevolgen voor het milieu van nieuwe activiteiten (hfdst. 8)

Per type bestemmings- en inrichtingsmaatregel moet worden aangegeven wat de verwachte veranderingen zullen zijn in vergelijking met de autonome ontwikkeling van het milieu.

De effecten van deze veranderingen moeten voor de verschillende schaalniveau's beschreven worden:

- ruilverkavelingsblokniveau: effecten op het regionale grond- en oppervlaktewatersysteem (par. 8.1);
- deelgebiedenniveau: effecten op bodemkundige en hydrologische toestand, de weidevogels en reliëf (par. 8.2);
- ecotopenniveau: effecten op vegetatietypen, fauna, cultuurhistorische relictten, lijn- en puntvormige elementen (par. 8.3)

Effecten die van invloed zullen zijn op andere binnen of buiten het ruilverkavelingsgebied gelegen gebieden, alsook op potenties voor herstel en ontwikkeling van natuurwaarden moeten beschreven worden.

Vergelijking van de gevolgen voor het milieu (hfdst. 9)

Het HELP-rapport moet de gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en alternatieven met die van de autonome ontwikkeling vergelijken. Een onderbouwing van de keuze tussen de voorgenomen activiteit en alternatieven moet in het HELP-rapport gegeven worden.

Leemten in kennis (hfdst. 10)

Het HELP-rapport moet een overzicht bevatten van de leemten in kennis en informatie, die tot onvolledigheid en onduidelijkheid leiden.

Samenvatting van het HELP-rapport (hfdst. 11)

Het HELP-rapport behoort een samenvatting te geven van de keuze, motivering en beschrijving van de voorgenomen activiteit en alternatieven, een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu en de gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en alternatieven, alsook een vergelijkende beoordeling van het plan en de alternatieven.

3. VORM EN PRESENTATIE

- (1) Voorzover de gevraagde informatie in het voorontwerpplan voor de ruilverkaveling is opgenomen, kan het HELP-rapport volstaan met een verwijzing daarnaar. Verder kan onderbouwende informatie in bijlagen en werkdocumenten worden opgenomen.
- (2) Het HELP-rapport zal zodanig opgesteld moeten worden dat de gevolgen van de voorgenomen activiteit en eventuele alternatieven begrijpelijk zijn voor alle betrokken partijen.

4. HET DOEL VAN DE GEPLANDE ACTIVITEIT

Een milieu-effectrapport bevat ten minste een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd (Wabm art. 41j, lid 1a).

Het HELP-rapport zal het doel van de ruilverkaveling moeten verwoorden. Daartoe zal gekeken moeten worden naar de gebreken in het gebied die met behulp van een ruilverkaveling aangepakt kunnen worden. Daarvoor is inzicht nodig in de mogelijkheden die de ruilverkaveling biedt en de randvoorwaarden die er van diverse zijden gesteld worden. De beleidsuitgangspunten zullen hieronder het eerst aan bod komen. Daarna volgt een bespreking van de knelpunten. Uit beleidsuitgangspunten en knelpunten samen zal tenslotte afgeleid moeten kunnen worden welke doelen nagestreefd worden met een ruilverkaveling in het gebied Baarderadeel.

4.1 Beleidsuitgangspunten

"Landinrichting strekt tot verbetering van de inrichting van het landelijk gebied overeenkomstig de functies van dat gebied, zoals deze in het kader van de ruimtelijke ordening zijn aangegeven." Met dit artikel 4 geeft de Landinrichtingswet de meervoudige doelstelling van landinrichting aan. In dit verband noemt artikel 5 in het bijzonder: de land- en tuinbouw, de bosbouw, natuur en landschap, de infrastructuur, de openluchtrecreatie en de cultuurhistorie.

De Landinrichtingswet geeft daarmee in de ruilverkaveling een duidelijke plaats aan onder meer die belangen, die in de milieu-effectrapportage aan een onderzoek onderworpen worden.

- (3) Het HELP-rapport moet het ruimtelijk beleid voor het gebied van de ruilverkaveling aangeven voorzover dat afgeleid kan worden uit de diverse nationale, provinciale en gemeentelijke plannen. Het rijksbeleid heeft een ruimtelijke invulling gekregen in de drie zogenoemde groene structuurschema's: landinrichting, natuur- en landschapsbehoud, openluchtrecreatie. Volgens het structuurschema Natuur- en Landschapsbehoud valt het gebied onder de belangrijke weidevogelgebieden, die van nationaal en internationaal belang zijn.

Op regionaal en lokaal niveau geven het streekplan Friesland en de gemeentelijke bestemmingsplannen de functies van het gebied aan. In het streekplan Friesland wordt het grootste deel van het gebied bestemd als landbouwgebied met een belangrijke natuurfunctie, terwijl met name het noord-westelijke deel als landbouwgebied met een ondergeschikte natuur- en recreatiefunctie moet worden aangemerkt.

- (4) De beleidsuitgangspunten zijn niet compleet zonder ook in te gaan op de maatregelen in EG-verband op het gebied van markt- en structuurbeleid voor de landbouw en op het gebied van het milieu, bijvoorbeeld de vo-
gelrichtlijn. Hoewel op dit moment de hieruit voortvloeiende maatregelen niet in hun volle omvang bekend zijn, zal in het HELP-rapport zo goed mogelijk met de consequenties van dit beleid en de onzekerheden daarin rekening gehouden moeten worden.

4.2 Knelpunten

- (5) Het HELP-rapport moet de knelpunten aangeven, die het gebied belemmeren in zijn functioneren. Het gaat hier om knelpunten die met het instrument van landinrichting opgeheven kunnen worden. In dit hoofdstuk gaat het nog niet om de maatregelen, die vervolgens nodig zijn om het knelpunt op te heffen; dat komt in hoofdstuk 5 aan de orde.
Voor de beschrijving van de knelpunten kunnen de verschillende deeladviezen geraadpleegd worden, te weten het NWC-advies, het advies landschapsbouw, het landbouwstructuur-advies en het advies voor de openluchtrecreatie.

4.3 Doelstelling

- (6) Het HELP-rapport dient duidelijk te maken, waarom voor de ruilverkaveling -op de voorgenomen wijze- gekozen is.
- (7) De specifiek -op het gebied en deelgebieden gerichte- doelstellingen van de ruilverkaveling zullen afgeleid moeten worden uit de voor het blok gesignaleerde knelpunten, alsook uit de verschillende beleidsdocumenten en deeladviezen, welke ter voorbereiding van de ruilverkaveling zijn opgesteld. Als er sprake is van tegengestelde doelen binnen hetzelfde deelgebied, dan zullen de prioriteiten moeten worden aangegeven en gemotiveerd.
- (8) Hierbij moet worden ingegaan op het vraagstuk van de verweving of scheiding van functies. In de huidige situatie komen de functies landbouw, natuur en openluchtrecreatie onderling verweven tot hun recht. Aangegeven moet worden in hoeverre dit houdbaar is en op welke wijze er een scheiding van functies aangebracht moet worden.

5. DE VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN DE REDELIJKERWIJS IN BESCHOUWING TE NEMEN ALTERNATIEVEN

Een milieu-effectrapport bevat ten minste een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen (Wabm, art. 41j, lid 1b).

5.1 Algemeen

- (9) Het HELP-rapport dient een duidelijk en compleet overzicht te bevatten van de voor het blok beoogde maatregelen en voorzieningen (daarbij gebruik makend van kaarten, tabellen en figuren), die in het kader van de voorgenomen activiteit dan wel alternatieven zullen worden getroffen. De situering, de vorm en de intensiteit van deze voorzieningen en maatregelen moeten daarbij eveneens worden aangegeven. Dit alles geldt zowel voor de aan te leggen of te ontwikkelen elementen als voor de te verwijderen elementen.
- (10) Tevens dient te worden aangegeven tot welke vervolgactiviteiten de voorgenomen activiteit en alternatieven aanleiding zullen kunnen geven.

5.2 De voorgenomen activiteit

- (11) Het HELP-rapport moet een beschrijving van de voorgenomen activiteit bevatten. Zo zal beschreven moeten worden wat de veranderingen in grondgebruik zullen zijn ten behoeve van agrarisch gebruik, natuurbeheer, natuurbouw en recreatief gebruik.
- Wat betreft de inrichtingsmaatregelen moet aandacht besteed worden aan:
- waterbeheersing: wijziging afwatering, wijziging afwatering van gebiedseigen water en inlaat van gebiedsvreemd (IJsselmeer) water, wijziging in zomer- en/of winterpeil, vergroting van bemalingsgebieden, aanleg schouwpaden, aanwezigheid beregeningsinstallaties;
 - verkaveling: samenvoegen van kavels, egalisering van percelen;
 - ontsluiting: verandering wegenpatroon, aanleg/verbreding/verharding wegen/paden;
 - boerderijverplaatsing: verandering kavelpatroon, verandering bewoningspatroon, aanleg erfbeplanting;
 - natuurbouw: aanleg nieuwe natuurelementen;
 - landschapbouw: aanleg nieuwe landschapselementen.

De activiteiten in alle fasen van de uitvoering van de plannen zullen moeten worden belicht, om na te gaan in hoeverre en op welke wijze de in het plan aangeduide activiteiten zullen worden uitgevoerd. De wijze waarop de activiteiten zullen worden uitgevoerd is vooral van belang voor de te verwachten gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit.

5.3. Het nul-alternatief

- (12) De te verwachten autonome ontwikkeling¹ van het gebied moet in het HELP-rapport worden beschreven:
- De te verwachten ontwikkelingen in van belang zijnde sectoren zoals landbouw, openluchtrecreatie, natuur, milieu en landschap.
 - De voorzieningen en maatregelen die worden getroffen, indien de ruilverkaveling niet wordt uitgevoerd.
- (13) Aangegeven moet worden voor welke termijn de te verwachten ontwikkelingen zullen gelden.
- (14) De onzekerheden en realiteitswaarde van de beschreven te verwachten ontwikkelingen moeten in het HELP-rapport worden aangegeven.
- (15) In het HELP-rapport moet worden aangegeven in hoeverre het nul-alternatief als een reëel alternatief dan wel als een referentiekader voor het gehele plan moet worden beschouwd.

5.4 De in het landinrichtingsplan behandelde alternatieven

- (16) Het HELP-rapport dient een overzicht te bevatten van de alternatieven die gedurende de planvorming zijn ontstaan, alsmede van de redenen waarom ze al dan niet in het HELP-rapport zijn opgenomen.
- (17) In het HELP-rapport moet de gekozen oppervlakte relatienotagebied worden gemotiveerd.
- (18) Het HELP-rapport behoort aandacht te schenken aan mogelijke alternatieven voor de ligging, de vorm en inrichting van de in het plan op te nemen relatienotagebieden.
- Het HELP-rapport dient een verslag te geven van de aanwijzing van relatienotagebieden in het streekplan Friesland voor Baarderadeel en de ruimte die er nog is om de omvang en de ligging van de gebieden te bepalen. Geeft de reserve van -landelijk- 14.000 ha uit de eerste tranche relatienotagebieden nog mogelijkheden voor uitbreiding? Op welke wijze kan Baarderadeel meedoen aan de tweede tranche van -landelijk- 100.000 ha.?

1 Onder "autonome ontwikkeling" wordt in landinrichtingsprojecten verstaan: de algemene maatschappelijke ontwikkelingen en de maatregelen die worden uitgevoerd als de ruilverkaveling niet doorgaat. In dit advies wordt het begrip "nul-alternatief", dat gebruikt wordt bij m.e.r., gelijkgesteld aan het begrip "autonome ontwikkeling".

5.5 Meest milieuvriendelijke alternatief

Tot de ingevolge het eerste lid, onder b, te beschrijven alternatieven behoort in ieder geval het alternatief waarbij de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu worden toegepast (Wabm, art. 41j, lid 3).

Wat het alternatief met de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu zal zijn is moeilijk op voorhand te zeggen.

Algehele herinrichting kan op de lange termijn wellicht meer perspectief voor het milieu in het gebied bieden, dan het streven naar een status quo. Een en ander is echter sterk afhankelijk van de wijze waarop de landinrichting zal worden aangepakt.

Het meest milieuvriendelijke alternatief zal op zijn minst het behoud van de huidige waarden moeten nastreven (par. 5.5.1.). Anderzijds kan als het meest milieuvriendelijke alternatief een optimale ontwikkeling van de aanwezige potenties van het gebied ten aanzien van natuur, milieu en landschap worden aangemerkt. Dit alternatief (par. 5.5.3) is echter met het bestaande beleidsinstrumentarium niet als redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatief aan te merken. Het als reëel te beschouwen alternatief zal daarom tussen de twee uitersten, dat wil zeggen het behoud versus de optimale ontwikkeling van de natuurwaarden, gevonden moeten worden. De beide uitersten zullen als referentiekader beschreven kunnen worden.

5.5.1 Het alternatief waarbij zoveel mogelijk behoud van de huidige waarden wordt nagestreefd

(19) Door het treffen van beperkte maatregelen en voorzieningen kan redelijk tegemoet gekomen worden aan de grootste knelpunten in het gebied. De te treffen maatregelen en voorzieningen zullen daarbij ook gericht moeten zijn op het zo veel mogelijk behouden van de huidige milieuwaarden. Het betreft hier geenszins een alternatief van "niets doen". Niets doen zou vermoedelijk de achteruitgang van de huidige natuurwaarden niet stoppen. Het gaat in dit alternatief om:

- behoud van de geomorfologische, (geo)hydrologische en bodemkundige kenmerken, de hoofdstructuur van het landschap en de ecologische infrastructuur;
- beperkte inrichtingsmaatregelen voor wat betreft de aanpassing van de vorm van de kavels, van de wegen en gebouwen;
- het achterwege laten van egaliseren, van het dieper ontwateren en van het vergroten van de bemalingseenheden;
- het behoud van biotische waarden, waaronder de weidevogelpopulaties en de aanwezige zoete en zoute kwelvegetaties.

Een beschrijving van een alternatief, waarbij het tegemoet komen aan de voornaamste knelpunten, zonder algehele herinrichting, voorop staat, is met name zinvol, wanneer het voorgenomen plan een lage interne rentevoet blijkt te hebben.

5.5.2. Het alternatief met optimaal gebruik van de bestaande beleidsinstrumenten ten behoeve van de ontwikkeling van natuur, milieu en landschap

- (20) In dit alternatief wordt zo veel rekening gehouden met natuur, milieu en landschap, als de bestaande beleidsinstrumenten mogelijk maken. Gestreefd zal moeten worden naar het behoud van waarden, waarvan de weidevogels een zeer belangrijk onderdeel vormen. Daarnaast is er ruimte voor het ontwikkelen van nieuwe natuur- en landschapswaarden. De voorgenomen oppervlakte relatienotagebied is in dit alternatief uitgangspunt². Het gaat in dit alternatief om:
- het inrichten van zoveel mogelijk natuurgebieden³ waarin, op basis van een natuurontwikkelingsplan, optimale voorwaarden voor natuurontwikkelingen worden geschapen in een situatie met aaneengesloten (grote) natuurgebieden en/of verspreidliggende kleine natuurgebieden;
 - het aanbrengen van bufferzones rond relatief laaggelegen natuurgebieden met een grond- en oppervlaktewaterstand en bemesting die zijn afgestemd op het in ontwikkeling brengen en in stand houden van deze natuurgebieden;
 - het verwezenlijken (evt. inrichten, handhaven of verder ontwikkelen) van voldoende grote, open en rustige weidevogelgebieden⁴ met een tot aan het maaiveld opgezette grond- en oppervlaktewaterstand, een afwisselend kavelpatroon en niet geëgaliseerde bodem, slikkige greppels, sloten, gedeelten met ruigtekruiden en een zo min mogelijk intensief agrarisch gebruik en beheer;
 - het verwezenlijken van zo groot mogelijke stiltegebieden;
 - het benutten van in het kader van de ruilverkaveling te ondernemen werken voor natuur- en landschapsbouw, bijvoorbeeld het aanbrengen van onderwatertaluds in watergangen, van beplanting op erven en langs wegen, van verscheidenheid in slootdiepten, van niet-steile profielen, en van dijken en bermen;
 - het aanbrengen van kleine landschapselementen, als habitat en verbindingssbaan voor planten en dieren, zoals opgaande (houtige) en laagblijvende (kruiden, grassen, struiken) begroeiingselementen;
 - het behouden en waar nodig herstellen van historische landschapsstructuren;
 - het in stand houden of herstellen van kleine natuurgebieden, landschapselementen en objecten van cultuurhistorische waarde (bijvoorbeeld het behoud van poelen en het restaureren van afgegraven terpen);

2 Uit de notitie (zie bijlage 4) van A.J. van Dijk (1989) blijkt dat de voorgenomen oppervlakte relatienotagebied onvoldoende is om de achteruitgang in de weidevogelpopulaties tot staan te brengen.

3 Hiermee worden gebieden bedoeld zoals reservaatgebieden volgens de relatienota.

4 Onder weidevogels worden hier verstaan de broedvogelsoorten Scholekster, Kievit, Grutto, Watersnip, Kemphaan en Tureluur.

- het in stand houden of herstellen van locale en regionale grondwaterstromen die bepalend zijn voor het voortbestaan van aanwezige natuurwaarden (bijvoorbeeld ecosystemen die afhankelijk zijn van kwel);
- het vasthouden van gebiedseigen water in watergangen, alsmede het vermijden van de noodzaak boezemwater in te laten;
- het voorkomen van uitputting van brakwatervoorkomens met bijzondere ecologische potenties;
- het tot stand brengen van voorzieningen ter voorkoming van verontreiniging van grond- en oppervlaktewater.

Door de schaal en de intensiteit van de ingreep is het mogelijk dat landschappelijke kenmerken verloren gaan of dat de samenhang tussen afzonderlijke elementen verloren gaat. Er zal daarom in dit alternatief aandacht moeten worden geschonken aan de plaats die verspreidliggende landschappelijke, natuurwetenschappelijke en cultuurhistorische elementen in groter kader innemen.

5.5.3 Optimale ontwikkeling van potenties van natuur, milieu en landschap

- (21) Het betreft hier een referentiekader, waarbij wordt gestreefd naar een zodanige ontwikkeling van natuur, milieu en landschap, dat de aanzienlijk rijkere situatie uit het recente verleden terugkeert. Als peildatum voor de⁵ natuurwaarden op het gebied van de weidevogelstand geldt het jaar 1977⁵.
- De eisen die dit referentiekader stelt zijn grotendeels gelijk aan die van alternatief 5.5.2. Het grootste verschil is te vinden in de veel grotere oppervlakte reservaatgebied, welke nodig is om de gewenste rijke weidevogelstand terug te krijgen (zie bijlage 4, notitie weidevogels "Baaderadeel"). Voorts zullen de afmetingen van de gewenste stiltegebieden groter moeten zijn dan in alternatief 5.5.2; dit kan gevolgen hebben voor de verplaatsing van boerderijen en het verharderen van wegen. Ook zal meer nadruk moeten worden gelegd op het herstel van oude situaties door middel van natuurbouw, landschapsbouw en reconstructie van cultuurhistorische elementen (bijvoorbeeld terpen en beeldbepalende beplanting).
- (22) Mogelijkheden voor hervestiging van verdwenen of verdwijnende soorten en levensgemeenschappen en de reconstructie van oude landschapstypen, en/of landschapselementen moeten in het HELP-rapport worden beschreven.
- (23) In hoeverre de hervestiging van verdwenen en/of verdwijnende soorten en levensgemeenschappen gekoppeld kan worden aan het (historisch) bodemgebruik dient te worden nagegaan.

5 Peildatum 1977 is gekozen vanwege de inventarisatiegegevens uit 1977, afkomstig van Staatsbosbeheer, inventarisatie-rapport voor de ruilverkaveling Baarderadeel, Leeuwarden.

6. BESLUITVORMING

Een milieu-effectrapport bevat ten minste een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt en een overzicht van de eerder genomen besluiten van overheidsorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven (Wabm, art. 41 j, lid 1c).

- (24) Terwijl het in hoofdstuk 4 ging om de beleidsdoelen van de voorgenomen activiteit, gaat het op deze plaats om de procedure rond de besluitvorming. Het HELP-rapport geeft daar een overzicht van en gaat daarbij ook in op de betekenis van deze besluiten⁶ voor de totstandkoming van de voorgenomen activiteit. Voorzover er van de verschillende plannen, nota's en structuurschema's zal worden afgeweken, moet dit in het HELP-rapport duidelijk worden aangegeven en inhoudelijk worden gemotiveerd.
- (25) In het HELP-rapport moet vermeld worden ten behoeve van welk besluit het HELP-rapport opgesteld wordt en door welke overheidsinstantie het besluit (uiteindelijk) genomen zal worden.
- (26) De aanvraag voor de ruilverkaveling Baarderadeel heeft nog plaats gevonden op basis van de ruilverkavelingswet 1954. Het HELP-rapport moet beschrijven op welke wijze daar vervolgens over is besloten: de plaatsing op het voorbereidingsschema in 1977, de overgang naar een ruilverkaveling op basis van de Landinrichtingswet en het vervolg erop.
- (27) Voorts moet worden aangegeven welke stappen en besluiten er door welke instanties in een latere fase van de landinrichtingsprocedure genomen moeten worden om het voornemen waarvoor het HELP-rapport wordt opgesteld uit te voeren. Hierbij kan gedacht worden aan de wijze waarop vertaling van het plan naar de gemeentelijke bestemmingsplannen plaats zal vinden en welke reële mogelijkheden er zijn om de kwaliteit van het milieu te beschermen binnen en buiten de relatienotagebieden.
- (28) Nagegaan moet worden in hoeverre de voornemens uit het ruilverkavelingsplan (zoals bijv. aanbrengen hoge waterstand en handhaving van de begreppeling) stand kunnen houden bij het plan van toedeling en ondersteund zullen worden door besluiten, zoals peilbesluiten van het waterschap en de gemeentelijke bestemmingsplannen. Kan er vervolgens worden gerekend op de medewerking van de eigenaren en gebruikers? Is het mogelijk om voorafgaande aan het besluit over de ruilverkaveling afspraken

6 Hierbij kan gedacht worden aan: Structuurschema Landinrichting, Structuurschema Natuur- en Landschapsbehoud, Structuurschema Openluchtrecreatie, Nota Landelijke Gebieden, Vierde nota ruimtelijke ordening, Meerjarenplan Bosbouw, Nationaal Milieubeleidsplan, Structuurnota Landbouw, Natuurbeleidsplan, Streekplan Friesland, Grondwaterplan Friesland, Milieubeleidsplan Friesland, Provinciaal Waterhuishoudingsplan Friesland, Intentieprogramma bodembescherming provincie Friesland, de bestemmingsplannen (vigerende en in voorbereiding zijnde wijzigingen) beheersplannen e.d.

- vast te leggen over het toekomstig beheer van (delen van) het gebied, bijvoorbeeld in de vorm van een bestuursaccord?
- (29) Aangegeven moet worden wat de beperkingen zijn en welke onzekerheden er ten aanzien van het verwerven en toedelen van grond bestaan. Dit alles heeft enerzijds als doel de houdbaarheid van het bestaande milieu te toetsen, anderzijds wordt de haalbaarheid van het bedoelde ruilverkavelingsplan er mee aangeduid.

7. BESTAANDE TOESTAND VAN HET MILIEU EN DE ONTWIKKELING ERVAN ZONDER NIEUWE ACTIVITEIT

Een milieu-effectrapport bevat tenminste een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien die activiteit noch de alternatieven worden ondernomen (Wabm, art. 41 j, lid 1d).

- (30) De beschrijving van de ontwikkeling van het milieu, indien de voorgenomen activiteit niet plaats zou vinden, wordt opgevat als de referentie voor de beschrijving en vergelijking van de effecten van de voorgenomen activiteit. Maatregelen welke voortvloeien uit de onder hoofdstuk 4 genoemde overheidsbesluiten, dienen bij de beschrijving van de te verwachten ontwikkeling van het milieu betrokken te worden.

Duidelijk moet worden aangegeven op welke veronderstellingen de beschrijving van de autonome ontwikkeling gebaseerd is.

- (31) Onder "milieu" worden biotische, abiotische, landschappelijke en cultuurhistorische kenmerken begrepen. Een beschrijving van de abiotische situatie kan als basis dienen voor de biotische, landschappelijke en cultuurhistorische aspecten van het gebied.

- (32) Voor de beschrijving van het milieu kan de landschapsoecologische benadering centraal staan. Daarbij kan gebruik gemaakt worden van de hiërarchische opbouw van het landschap als ecosysteem. Omdat hoger in de hiërarchie geplaatste eenheden domineren over de lagere, moet daaraan de meeste aandacht worden besteed. Lager in de hiërarchie kan worden geselecteerd op aspecten en eenheden die karakteristiek resp. zeldzaam of bedreigd zijn.

De beschrijving van het milieu kan op verschillende schaalniveaus plaatsvinden, het ruilverkavelingsblok als geheel, de deelgebieden en ecotopen. De Commissie adviseert de toestand van het milieu op grond van deze indeling te beschrijven.

7.1 Ruilverkavelingsblok

Belangrijkste kenmerken van het abiotisch milieu van het ruilverkavelingsblok als geheel, het Friese kleiweidegebied, zijn het regionale

grondwatersysteem, het regionale oppervlaktewatersysteem, de geologische opbouw en de belangrijkste doorwerking daarvan in de geomorfologie en bodem.

Landschappelijke kenmerken worden vooral bepaald door terpdorpen, het bodemgebruik en de ruimtelijke verdeling van land en water.

Belangrijke kenmerken van het biotisch milieu zijn:

- (33) - flora en fauna van het gebied (lijst van voorkomende plant- en diersoorten);
- (34) - het voorkomen van soorten die nationaal of internationaal van grote betekenis zijn (m.n. weidevogels);
- (35) - soorten die regionaal een belangrijke indicatieve waarde hebben voor aspecten van de waterhuishouding, de bodemgesteldheid, het grondgebruik of de mate van rust;
- (36) - soorten die expliciet genoemd worden in het overheidsbeleid of doelstellingen van het plan.
- (37) De beschrijving van deze kenmerken zal zoveel mogelijk moeten worden ondersteund met vlakdekkende kaarten en dwarsprofielen waarop systeem-begrenzingslijnen staan aangegeven, in relatie met het voorkomen van de belangrijkste natuurwaarden.
- (38) De samenhang met gebieden buiten het ruilverkavelingsblok dient ook aan bod te komen. Het gaat daarbij om de relaties via grondwater (o.a. via kalkhoudend, zoet grondwater), via oppervlaktewater en via verplaatsingen van dieren (seizoensverplaatsing en concentratieverschillen per seizoen).

In deze samenhang kunnen de kerngebieden en hoofdverbindingen van de ecologische infrastructuur geplaatst worden.

7.2 Deelgebieden

Deelgebieden kunnen in het ruilverkavelingsblok onderscheiden worden op basis van verschillen in reliëf, bodemkundige en hydrologische toestand (o.a. grondwatertrappen, kwel, inzijging, stromingspatronen, herkomst van het grondwater en invloed van het oppervlaktewaterstelsel), en verschillen in landschapsstructuur.

- (39) De structuurkenmerken van de landschapstypen zijn op dit niveau belangrijk: verkavelingspatroon, patroon van opgaande begroeiingselementen, patroon van wegen en waterlopen en het nederzettingspatroon in hun onderlinge verband. Voorts is van belang de landelijke zeldzaamheid van landschapstypen, voor zover die kan worden afgemeten aan kenmerken van aardwetenschappelijke componenten, vegetatie, fauna of cultuurhistorie.
- (40) De interne samenhang van de verschillende componenten (reliëf, gronda-

7 Broers, H.P., Grondwaterstromingstelsels in Zuid-Friesland, Prov. Friesland, Limnologisch Instituut, Vrije Universiteit Amsterdam.

8 Reijnen, M.J.S.M. en J. Wiertz, Grondwater en vegetatie: een nieuw systeem voor karteren en effectvoorspelling, Landschap nr. 4, 1984, pag. 261-281.

- ter, oppervlaktewater, bodem, vegetatie, fauna) en aspecten, (cultuurhistorische elementen en landschapsbeeld) van een deelgebied als ook de samenhang tussen de verschillende deelgebieden dienen aan bod te komen.
- (41) Op dit niveau kunnen ook de specifieke relaties met de avifauna, in het bijzonder met de weidevogels, worden besproken, bijvoorbeeld de samenhang tussen de hoeveelheid en soorten vogels met het voorkomen van droge en natte gronden, de voedselvoorziening, de gebruiksintensiteit van de grond, de ruimtelijke verspreiding van lijn- en puntvormige elementen en de mate van rust(verstoring).
- (42) De relaties tussen populaties van verschillende deelgebieden en zo nodig ook relaties met populaties in gebieden buiten het ruilverkavelingsblok dienen daarbij aan bod te komen.

7.3 Ecotopen

- Tenslotte zijn binnen deelgebieden kleine eenheden (ecotopen, landschapselementen) te onderscheiden. Het locale hydrologische regime, de waterkwaliteit, de bodem en de vegetatie vormen de belangrijkste kenmerken van dit schaalniveau. Het gaat hierbij vooral om bijzondere natuurwaarden (flora en fauna), zoals de zoete- en zoute kwelvegetaties.
- (43) Van de vegetatie is op dit niveau in ieder geval de verspreiding van de verschillende vegetatietypen van belang en ook of deze vegetatietypen goed ontwikkeld, dan wel verarmd of verruigd zijn als gevolg van toegenomen cultuurdruk.
- (44) Voor waardevolle diersoorten dient te worden aangegeven in welke mate het voorkomen afhankelijk is van:
- kenmerken van de begroeiing, met name de vegetatiestructuur;
 - kenmerken van de abiotische omstandigheden, zoals ondiep grondwater, oppervlaktewater, microreliëf, alsook het voorkomen van slijkkige wateren;
 - de oppervlakte, vorm en structuur van het landschapselement;
 - de relaties met de overige elementen en met het omringende cultuurgebied en het daar gevoerde beheer;
 - verbindingsbanen met populaties elders in het blok of daar buiten.
- (45) Ook op dit niveau kan de betekenis worden beschreven van een biologische agrarische bedrijfsvoering voor de fauna, de flora en de vegetatie, inclusief die van sloten, sloot- en wegbermen.
- (46) De karakteristieken die historisch-landschappelijke informatie verschaffen, alsook de landschapsvisuele aspecten dienen besproken te worden. Als kleine landschapselementen kunnen o.a. kerkepaden, erfbeplantingen en oude bemalingskunstwerken genoemd worden. Een inventarisatie van bestaande relictten van landschapselementen is gewenst.

7.4 Slotopmerkingen

- (47) De beschrijving van de ruimtelijke samenhang van bestaande relictten van landschapselementen met grotere landschappelijke patronen is van belang. Tevens dient te worden nagegaan in hoeverre een relict al dan niet mag worden beschouwd als een eenmalig zeldzaam fenomeen, typerend voor een bepaalde historisch landschappelijke ontwikkelingsfase.

- (48) Van de gegevens t.a.v. fauna, vegetatie en hydrologische toestand moet worden aangegeven wat de aard en de omvang van de inventarisatiegegevens zijn, met vermelding van jaartal, de mate van nauwkeurigheid en volledigheid.
- (49) Gestreefd zal moeten worden naar gegevens die voldoende nauwkeurig zijn om gevolgen van de voorgenomen activiteit en alternatieven te kunnen beschrijven.

8. GEVOLGEN VOOR HET MILIEU VAN NIEUWE ACTIVITEITEN

Een milieu-effectrapport bevat ten minste een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de beschreven alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven (Wabm, art. 41 j, lid 1e).

- (50) Uitgaande van de beschrijving van de voorgenomen activiteit (par. 5.2.) moet per type bestemmings- en inrichtingsmaatregel (zie schema pag. 16) of combinaties daarvan worden aangegeven wat de verwachte veranderingen zullen zijn in vergelijking met de autonome ontwikkeling van het milieu. Een systematische beschrijving van deze veranderingen zal kunnen leiden tot een overzichtelijk beeld van de effecten van de inrichtingsmaatregelen.
- (51) Uiteraard hoeven de effecten van deze veranderingen alleen op die schaalniveaus beschreven te worden, voor zover een aanmerkelijk effect op natuur, milieu en landschap kan worden verwacht. Zowel positieve als negatieve effecten dienen beschreven te worden.

DE BESTEMMING	
<i>(verandering in) grondgebruik</i>	
Natuurgebied	- natuurbeheer, natuurbouw
Verwevingsgebied	- beperkt agrarisch gebruik, - beperkt natuurbeheer/-bouw
Agrarisch gebied	- onbeperkt agrarisch gebruik
Recreatiegebied	- recreatief gebruik
DE INRICHTING	
<i>verandering in ruimtelijke eigenschappen</i>	
Waterbeheersing	- wijziging afwatering van gebiedseigen water en inlaat van gebiedsvreemd (IJs-schmeer)water - wijziging in zomer- en/of winterpeil - vergroting van bemalingsgebieden - aanleg schouwpaden - aanwezigheid beregeningsinstallaties
Verkaveling	- samenvoegen van kavels - egalisering van percelen
Ontsluiting	- verandering wegenpatroon - aanleg/verbreding/verharding wegen en paden
Boerderijverplaatsing	- verandering kavelpatroon - verandering bewoningspatroon - aanleg erfbepanting
Natuurbouw	- aanleg nieuwe natuurelementen
Landschapsbouw	- aanleg nieuwe landschapselementen
<i>verandering in functionele eigenschappen</i>	
Waterbeheersing	- verandering waterkwaliteit - verdroging, nivellering seizoensfluctuaties - ruimtelijke nivellering van waterkwaliteit en van waterstanden - temporele nivellering van slootmilieu (alleen pionierstadia) - versterking inlaat van gebiedsvreemdoppervlaktewater, toename verbruik van zoet grondwater
Verkaveling	- intensivering van bodemgebruik - uniformering van het milieu van vegetatie en weidevogel(-fauna)
Ontsluiting	- versnippering stiltegebieden - verdwijnen/aanleg bermen en bermsloten
Boerderijverplaatsing	- intensivering bodemgebruik - verkleining open ruimte - toename vestigingsplaatsen voor vogels
Natuurbouw	- nieuwe vestigingsmogelijkheden voor flora en fauna
Landschapsbouw	- afbraak/herstel oorspronkelijk landschap - ontstaan nieuw landschap - verandering mogelijkheden voor landschapsbeleving

